

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Advent 2015

Maria

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
20e jaargang nr. 1, Advent 2015

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
De visser en de herder 1
Thema: Maria 2
Serie: Op de groei 17
Levensbericht 21
Bestuur en instellingen 23
Versterking van de Christengemeenschap 28
Berichten uit de gemeenten 31
Allerlei 33
Internationaal 35
Boeken 35
Aankondigingen 38
Gestorvenen 39
De gemeenten en hun geestelijken 39

Redactie

Jolanda van Dam, Jos van Damme, Jolanda Gevers
Leuven, Marianne de Nooij, Marjolein te Pas, Feike
Weeda

Redactieadres

In beweging, p/a mw. J. van Dam,
Van den Berghlaan 46, 3853 KR Ermelo
tel. 0341-550606
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën en advertenties

Jos van Damme, tel. 06-10298186
e-mail: vandammejos@kpnmail.nl
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Paasnummer 27 januari 2016
Pinksternummer 1 april 2016
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@christengemeenschap.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie vooromslag: Bronzen beeldengroep 'Sint
Anna te Drieën': grootmoeder Anna, moeder Maria
en het kind Jezus. Bart van Hoek (1940), Tilburg*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, 0226-345319,
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL,
020-6420769, bgg 4414949, M zo 10, wo 9,
do 10, za 9 of 11 (info), K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
03-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, 026-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 9.30 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
070-3634898, M zo 10.15, di 9 (info), wo 10 (info),
do 9, vr 10.30 (info), K zo 9.30 (info)
Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 3972 EJ, 0343-758838,
M zo 10.30 (info), di 9.30 (info), do 9.30, K zo 10
(info)
Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL Veldhoven,
040-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)
Gent, Kasteellaan 54, 9000 Gent (geen postadres),
09-2334768, M za 10 (info), K za 9.30 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, 1404 CV Bussum, 035-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, 0592-347059,
bgg 0594-659558, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0594-659558,
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, 071-5727618, bgg
071-5121459, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, 06-40289590,
M zo 10.30 (info), wo (info), K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
0118-583352, bgg 06-46616138, M zo 10 (info)
Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, 010-6652586,
bgg 4612203, M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30,
K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, 076-5422983, bgg 5021945, M za 9.30
(info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, 030-6913868,
M zo 10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, 0575-787294,
M zo 10.30, di 9.15 (info), do 9.15 (info),
K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506
Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Op de voorzijde van dit Adventnummer ziet u drie generaties: grootmoeder, moeder en kind. Ditmaal staat in het themagedeelte niet het Kind centraal, maar zijn moeder: Maria. In vijf bijdragen worden uiteenlopende aspecten van wie zij is belicht. De Adventstijd is een tijd van verwachting, toeleven naar het nieuwe dat geboren wordt. In onze tijd, met zijn vele technische mogelijkheden, komen wordende ouders voor allerlei vragen te staan, waar je maar niet zo een pasklaar antwoord op hebt. Antroposofisch jeugdarts Rineke Boerwinkel brengt in de rubriek 'Op de groei' een aantal van zulke vragen in kaart en hoe je met die vragen zou kunnen omgaan. Dan is er in dit nummer nog de geboorte te melden van een nieuwe rubriek 'Versterking van de Christengemeenschap', waarin gemeenten bericht geven over hun vallen en opstaan in het werken aan dit project. En met vreugde geeft de redactie u opnieuw kennis van de komst van een nieuw redactielid. Na het productieproces van drie nummers (waarin u reeds pennenvruchten van haar hand kon lezen) te hebben meegemaakt, is Judith Slokker uit de gemeente Alkmaar tot wederzijds genoegen toegetreden tot de redactie.

Door het grote aanbod van kopij voor dit nummer is het in de 'Vooruitblik op het Adventnummer' aangekondigde portret van de schilder Rafaël komen te vervallen. Wij wensen u veel leesplezier met daarbij de wens dat al het nieuwe, dat in deze tijd van verwachting en barensweeën in u geboren wordt, in warmte kan worden ontvangen en met u mee het nieuwe jaar in mag gaan.

Marianne de Nooij

De visser en de herder

Een visser gaat met zijn boot het water op. Met zijn netten kan hij vanuit die andere wereld vissen omhoog halen, vissen die tot voedsel dienen. Een heel ander beroep is dat van de herder. Een herder is geen verzamelaar die uit een andere wereld voedsel omhoog haalt. De herder weidt en hoedt zijn schapen met liefde en offerkracht.

In het zo opmerkelijke Kerstevangelie uit Johannes 21, dat we elk jaar vanaf de derde Kerstdienst horen, gaat het over een visser: Simon Petrus. Aan de oever, op de grens tussen twee werelden, staat hij voor de Herrezeene, die niet lang daarvoor de doodskrachten van de aarde heeft overwonnen op Golgotha. De Herrezeene vraagt aan de visser: "Heb je mij lief? Weid mijn schapen!" Het is door de liefde dat een visser tot een herder kan worden, die zorgt voor wat hem is toevertrouwd. Het is ook de vraag die aan ons wordt gesteld: "Heb je mij lief?"

Elk jaar gaan we met Kerstmis als vrome herders op weg naar het kind Jezus. Het verlangen kan ontstaan om dan zijn leerling te worden, een visser te worden en kennis en wijsheid te verzamelen over Zijn werkzaamheid op aarde. Maar kun je als visser vervolgens een nieuwe herder worden? Ook de nieuwe herder is op weg naar het Kerstkind, maar niet naar het kind Jezus; hij is op weg naar de wederkomende Christus, die de dood heeft overwonnen, over wie het evangelie in de Adventstijd spreekt en die in onze tijd geboren wil worden in de kribbe van ons hart.

Marianne de Nooij

Thema: Maria

Maria, de moeder van Jezus, is onlosmakelijk verbonden met het moederschap. Het themadeel van dit Adventnummer begint dan ook met een gesprek dat Marjolein te Pas had met acht moeders uit Driebergen en omstreken, over wat moederschap en wat Maria voor hen betekent. Maria is natuurlijk zelf ook uit een moeder geboren. Jolanda Gevers Leuven vertelt over het lot van deze moeder Anna en brengt dit in verband met de latere 'lofzang van Maria'. Mariska Hunfeld-Jue deelt met ons haar gedachten over de plaats die Maria inneemt in het credo. En dan hoor je wel eens zeggen dat er niet sprake is van één Maria, maar dat er twee moeders Maria zouden zijn. Marianne de Nooij gaat op zoek naar aanwijzingen hiervoor in het Mattheüs en het Lukas evangelie. Feike Weeda sluit het themadeel af met de prachtige legende over moeder Maya, die de toekomstige Boeddha naar de aarde draagt.

Moeder zijn in deze tijd

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen, in gesprek met acht moeders)

In de Driebergse Pauluskerk stelt Marjolein te Pas aan Channa, Quirine, Elke, Daphne, Marijnke, Ellen, Marieke en Nanja de vraag: wat betekent voor jou moeder zijn in deze tijd? Samen hebben zij achttien kinderen, onder wie vier pleegkinderen. De jongste is ruim vier maanden, het oudste kind is achttien jaar.

Negen maanden ben je zwanger en in één keer ben je moeder. Wie had ooit gedacht dat de geboorte van nog zo'n klein menskenkind zo'n grote verandering zou veroorzaken? "Ik dacht, toen ik in verwachting was, dat ik goed voorbereid was. Ik had veel gelezen, veel op kinderen gepast, maar de overgang, toen het kindje er eenmaal was, is enorm."

De één voelt zich tot haar eigen verbazing als een leeuw, wakend over haar boreling. "Ik keek altijd de kat uit de boom, trok mij snel terug, maar als er nu iets ten na dele van mijn kindje gebeurt, sta ik in vuur en vlam. Ik schrik soms van mijzelf, maar ik voel me ook wel heel sterk."

De ander ervaart weliswaar een grote overgang, maar voelt zich lang niet stevig. "Ik ben niet zo'n leeuw, mijn zelfvertrouwen moet nog groeien." Zij ervaart, net als de anderen,

wel een oergevoel. "Voor de geboorte kon ik niet veel met dit begrip, maar het is er toch wel. Vertrouwen hebben op dat eigen diepe gevoel met betrekking tot het welzijn van je kind, in plaats van te doen wat een ander tegen je zegt, is niet altijd eenvoudig. De omgeving heeft meestal veel meer ervaring. Kun je het maken iets te willen of te doen, waar ouders, zusters, broers anders over denken? In hoeverre houd je rekening met hen? Wanneer ben je te beschermend?"

Eén van de moeders vertelt dat zij het niet prettig vond dat haar kind op een verjaardag van hand tot hand ging. "Dat werd mij niet in dank afgenomen. Ik moest niet zeuren. Het was heel normaal, werd mij gezegd, maar ik wilde het echt niet." Dat je iets op een andere manier wilt en dat ook doet en daar voor staat, ondanks de druk van de buitenwereld, dat is voor de meesten nog een hele kunst.

Eén van de vrouwen vertelt dat zij in een groot gezin is grootgebracht, een warm nest. Ze heeft een traditionele opvoeding gehad met een duidelijk onderscheid tussen meisjes en jongens. Bij haar thuis werd aan tafel niet gesproken over keuzes maken e.d., zoals nu wel bij haar gebruikelijk is.

'Moeder en kind', Han Mes (2001). In: 'Han Mes – twee werelden'

De wereld is groot

Alle moeders zijn verbonden met de antroposofie en/of de Christengemeenschap. "Het geeft een gevoel van verantwoordelijkheid, dat soms moeilijk te begrijpen is voor andersdenkenden. Dat je niet meegaat met het gangbare in de samenleving, dat je andere keuzes maakt, dat is een issue waar je je steeds weer mee uiteenzetten moet. Je volgt niet altijd wat het consultatiebureau zegt."

Alle aanwezigen vinden dat je niet vanzelfsprekend het goedbedoelde advies moet volgen, maar altijd zelf moet nadenken. Het doorbreken van het vanzelfsprekende zorgt nogal eens voor onrust. "Zeker als je nog autoriteit gevoelig bent."

Een grootmoeder zei eens tegen haar dochter: "Julie hebben het tegenwoordig zoveel zwaarder dan wij vroeger, jullie zitten zo in het hoofd." "Ik merk", zegt één van de moeders, "dat ik samen met mijn partner elke stap die ik in de opvoeding van mijn kinderen zet, bewust wil doen." Dat wordt ook door de anderen bevestigd. Zij zijn er alle dagen mee bezig, met het waarnemen van

de kinderen, het wakker zijn voor alles, het overal over nadenken. Vermoedelijk waren de moeders uit vroegere tijden meer in een stroom, maar nu is niets meer vanzelfsprekend. De moeder van de jongste telg vult aan: "Als kraamverpleegster kom ik in aanraking met zoveel verschillende manieren van omgang met kinderen. Er zijn zoveel mogelijkheden. Ik kijk en zoek wat bij mijn man en mij en bij het kleintje past en pluk de

dingen bij elkaar die wij ons kindje willen meegeven."

Eén van de vrouwen, die al wat langer moeder is, vertelt dat zij na veel boekenwijsheid vol idealen aan het moederschap begon. Samen met haar partner koos zij bijvoorbeeld bij het eerste kind voor suikervrije voeding. Bij het tweede besloten de inmiddels meer ervaren ouders iets minder principieel te zijn en het suikervrije om te buigen in 'zo nu en dan suiker als het niet anders kan'. Er is een derde bij gekomen. Het suikervrije principe hanteren zij inmiddels minder stringent als misschien zou moeten. Dat geldt ook voor het kijken naar de televisie en het gebruik van social media.

De vraag blijft tot welke grens je vast kunt houden aan je idealen met betrekking tot de kinderen. Zet je het kind niet op een eiland, door jouw principes? "Bovendien", zegt een moeder, "is de wereld groter dan wat wij vinden. Is het niet beter dat wij de kinderen met de dingen van de wereld om leren te gaan?"

Dat jij ziet wat er met me is

Bij de groep moeders zijn ook twee vrouwen die één of meerdere pleegkinderen opvangen en er zorg voor dragen. "Er zijn geboortemoeders en hartemoeders", zegt één van de twee. "Zo heb ik het ooit aan de kinderen die mijn partner en ik geadopteerd hebben uitgelegd. Ik ben dus een hartemoeder geworden. Toen ik één van de kinderen in mijn armen hield, die al zoveel in haar jonge leven heeft meegemaakt, kon ik mij plotseling indenken wat het kan betekenen om moeder te zijn."

"De echte verbinding kwam later. Ik speelde Maria in het kerstspel op de Vrije School. Thuis oefende ik het lied: 'O Jozef'. Terwijl ik achter de piano zat en zong, vleide ons pleegkind zich tegen mij aan. Zij wilde zelfs onder mijn trui kruipen. 'En nu word ik geboren!', riep zij uit. Tijdens de uitvoering op school hief ik mijn armen omhoog voor de geboorte van het Jezuskind. Dat moment...het was alsof

mijn kind, het kind dat wij ontvangen en opgevangen hebben, geboren werd. Ik voelde een verbinding met de Bron, een kosmisch gevoel was het. Vanaf dat ogenblik ben ik intens verbonden met haar. Zij is inmiddels acht jaar. Ze weet dat ik hier ben voor een interview. 'Wat wil je dat ik zeg over moeder zijn?' vroeg ik haar. Ze antwoordde: 'Dat jij ziet, wat er met me is.'"

Eén van de moeders is zelf geadopteerd. Zij werd geboren in Sri Lanka. "Tijdens mijn zwangerschap groeide het respect voor mijn biologische moeder. Ik voelde dat zij mij weggegeven heeft voor een beter leven. In een fijn nest ben ik terechtgekomen. Ik lijk zelfs op mijn Nederlandse moeder. Toen ik in verwachting was, kon ik het haast niet geloven. Een droom gaf mij zekerheid: er kwam een vruchtje op mij af en ik wist dat het een meisje was. De hele zwangerschap heb ik die droom met mij meegedragen. Het contact was er dus al."

Geopend hart

Wat de moeders met kinderen in de schoolleeftijd van tevoren niet bedacht hadden, is het feit dat zij de leefwereld van de kinderen er gratis en voor niets bij krijgen. Ze komen door de school, de sportclub, de vriendjes en vriendinnetjes en hun ouders in contact met mensen die zij anders niet zo gauw zouden ontmoeten of opzoeken. "Onze kinderen nemen andere kinderen mee naar huis of gaan ergens anders thuis spelen. Je ziet en hoort ook hoe andere gezinnen omgaan met de dingen."

Een moeder met wat grotere kinderen vertelt dat zij zo genieten kan van de gezelligheid in het weekend. "Zo'n explosie van geluid in huis... natuurlijk word ik er wel eens stapelgek van, maar ik voel me soms net die moeder van 'het kleine huis op de prairie', inclusief schort en appeltaart."

Haar opmerking zorgt voor hilariteit. Het weekend blijkt verschillende emoties op te roepen. De één memoreert de strijd die juist in het weekend oplaait tussen de groter wor-

dende kinderen. "Dan zit ik mij af te vragen: moet ik mij terughouden of juist ingrijpen..." Een ander spreekt over haar vrije-weekend-stress. "Het is weekend, dus wil ik de natuur in, vrienden ontmoeten en familie bezoeken, het huis schoonmaken, de kinderen naar de sportclub brengen, zelf sporten en ...o ja, naar de kerk gaan." Redt de prairie-moeder dat dan wel allemaal? "Ik heb door schade en schande geleerd makkelijker te worden, maar het gaat niet vanzelf", zegt zij. Met een pittige fulltime baan is het maken van keuzes onontbeerlijk. "Steeds weer vraag ik mij af wat gebeuren moet en wat ik even kan laten. De kinderen zijn nu wat ouder, mijn partner en ik verdelen alles en de kinderen doen mee, ook met eten koken. We leven immers met elkaar. 'Mam, ik kan vandaag niet koken, ik moet trainen', hoor ik regelmatig. 'Prima,

geen probleem, probeer je kookbeurt maar te ruilen met je broer of zus', zeg ik dan."

De meeste moeders hebben een baan, maar unaniem zeggen ze: Het allerbelangrijkste blijft thuis. Als het thuis niet goed loopt, loopt niets goed. Dat je als moeder veel geeft, veel inlevert, een stap terug moet doen, daar zijn zij het over eens; dat je verandert en jezelf ontwikkelt door en ten behoeve van je kinderen, dat vinden zij een feit. "Die kinderen geven je terug wat je wel of niet zegt en doet. Zij houden je voortdurend een spiegel voor." "Ik probeer mijn kinderen op te voeden, maar tegelijkertijd ontwikkel ik me aan hen." "Een leven zonder hen, kan ik mij nu niet meer voorstellen. Het geeft ritme en regelmaat aan mijn leven. Het brengt echt wat." "Werkelijk", zegt één van de moeders, "die kinderen hebben mijn hart geopend!"

Anna, de moeder van Maria

door Jolanda Gevers Leuven (gemeente Zeist)

Ik kan haar niet zomaar voorbijlopen als ik door het noordportaal de kathedraal van Chartres binnenga. Zij staat daar zo eenzaam. Misschien wordt die indruk nog versterkt doordat geen van de koningen, priesters en profeten van het joodse volk, die aan weerszijden van haar zijn opgesteld, naar haar kijkt. Dat niet-gezien-worden heeft ze een groot deel van haar leven ondervonden. Vrouwen telden nauwelijks mee – zoals dat in bepaalde landen nog steeds het geval is – maar vrouwen die geen kinderen kregen al helemaal niet.

Zoals is beschreven in een van de apocriefe boeken leed Anna onder haar onvruchtbaarheid, onder de schande en de spot die dit meebracht en het uitgesloten zijn van een gemeenschap. Ten slotte werd zij ook door haar man Joachim verlaten, toen hij om zijn kinderloos-zijn niet meer in de tempel werd toegelaten om een offer te brengen en in wanhoop de woestijn in vluchtte. Hoe donker

zal het in haar ziel zijn geweest toen ook het laatste sprankje hoop op een kind uitdoofde, omdat zij te oud was geworden om nog kinderen te krijgen. Op dat moment komt echter de lichtboodschap, de aanzegging van een engel dat zij een dochter zal krijgen die Maria genoemd moet worden.

Ze is uitgebeeld als een rijzige, stille figuur met de uitstraling van een diep doorvoeld gevoelsleven. Een die weet. Ze heeft Maria op de arm, die een boekje in de hand houdt. Anna moet de profetieën over de geboorte van de Messias gekend hebben. Wonderlijk grote beelden worden daarin geschilderd:

"Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij is op Zijn schouder; men noemt Zijn naam Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vrededorst; aan de grootheid van deze heerschappij en van de vrede zal geen einde zijn op den troon van David en in zijn koninkrijk, om dat te bevestigen, en dat te sterken met

'Anna met het kind Maria'.
Kathedraal van Chartres

gericht en met gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid toe. De ijver van de Heer der heerscharen zal zulks doen." (Jesaja 9: 5-6)

Dat haar kind niet de Verlosser zou zijn, heeft Anna ook geweten: een maagd zal zwanger worden – maagd kan ook 'jonge vrouw' betekenen – dat was ze niet meer en door de engel was haar een meisje aangekondigd. Wél wist zij dat haar man en zij, omdat zij tot het geslacht van David behoorden, schakels waren in de keten waaruit de Messias geboren zou worden. Het gebaar van haar hand kan aangeven, dat zij weet dat Maria de moeder van de Verlosser zal zijn.

Golven van emoties zullen door haar heen zijn geslagen: wijd wordt mijn ziel... maar heeft zij daar woorden aan gegeven? Of heeft ze wat haar overkwam zoals altijd voor zichzelf gehouden, in haar hart bewaard?

Het kleine meisje dat zij op de hoogte van dat hart op de arm draagt, moet het scala van gevoelens dat door haar moeder heen trok gevoeld hebben, zoals veel kinderen vóór de geboorte gevoeld moeten hebben wat er in hun moeder omging. Misschien is de lofzang van Maria (Lk. 1:47) ook een nagalm van wat moeder Anna toen niet onder woorden kon brengen:

"Wijd wordt mijn ziel en prijst de Heer en juichend verheugt zich mijn geest in God, mijn heiland. Want hij heeft omgezien naar de geringheid van zijn dienstmaagd. Zie, van nu af zullen mij zalig prijzen alle geslachten, want grote dingen heeft aan mij gedaan, Hij die al beweegt. Heilig is zijn naam. Zijn mildheid stroomt van geslacht tot geslacht op hen die Hem vereren. Zijn arm heeft sterke daden volbracht, uiteengejaagd heeft Hij, die zich verheven achtten in de waan van hun hart, machtigen heeft Hij van hun troon gestoten en nederigen verhoogd, hongerigen met goede gaven verzadigd en rijken met lege handen weggezonden. Hij nam Israël, zijn kind, weer bij zich op en Hij gedenkt, zoals Hij tot onze vaders heeft gesproken, zijn mildheid jegens Abraham en zijn zaad door alle eeuwen heen."

‘...van Maria tot hulsel...’ - Maria in het credo

door Mariska Hunfeld-Jue (gemeente Eindhoven)

In het credo horen we de naam van Maria klinken. Ze wordt met name genoemd. Daarbij wordt niet direct op haarzelf gewezen, maar op de relatie met haar zoon. Wat zegt dit ‘terloopse’ verschijnen over haar? Wat kunnen we begrijpen uit het feit dat zij in één adem genoemd wordt met haar zoon, die tot hulsel van de Christus bereid werd?

Uit het credo: “Jezus’ geboorte op aarde is een werking van de Heilige Geest, die, om de zondekrankheid aan het lichamelijke van de mensheid geestelijk te helen, de zoon van Maria tot hulsel van de Christus bereidde.”

Een hulsel van steen

Over een slingerend pad dat langs de berg-helling steeds hoger klimt, bereik je een plateau. Wijs is het uitzicht wanneer je boven bent. De hemel welft zich boven je, wolken zeilen voorbij. Heuvels en dalen in de verte. Dichterbij, op een soortgelijke hoogvlakte aan de overkant van het dal is een kleine koepelvorm waar te nemen. Grijswit van kleur, niet door de natuur gevormd en toch zo één met het landschap. Als je goed kijkt, zie je ze overal om je heen, op de bergtoppen: kleine koepelvormige heuvels. Als wachters. Ze lijken de afstanden over de dalen te overbruggen in stille onderlinge verbondenheid. Als boodschappers uit lang vervlogen tijden.

Carrowkeel Passage Tomb

De kleine koepels, die ik beschrijf, zijn grafheuvels uit de steentijd in Carrowkeel in de Bricklieve Mountains in Ierland. Bij iedere grafheuvel geeft een nauwe opening toegang tot een lage, smalle gang waar je kruipend op handen en knieën doorheen kunt gaan. De gang eindigt in een hogere, ruime grafkamer, die omgeven is door drie kleine zijkamers. De grondvorm van het binnenste van de grafheuvels is daardoor een kruis.

In het algemeen werden de doden niet in de grafheuvels begraven. In de steentijd werden ze in Ierland meestal gecremeerd. De betekenis van de grafheuvels was in de eerste plaats het onderhouden en behoeden van de gemeenschap met de gestorvenen.

Jacob Streit zegt in zijn boek *Zon en Kruis* het volgende over de grafheuvels in Ierland: *"Terwijl de prehistorische mens door middel van menhirs, dolmens, cromlechs en alignements de weg naar de hemelgoden zocht, bracht de tumulus de verbinding van het innerlijk met de aarde, met de wereld van de gestorvenen, met zichzelf tot stand. De aanwezigheid van nissen en banken van steen in het binnenste van de grafheuvels toont aan, dat de mens hier door een ingang die opengehouden werd te allen tijde binnen kon treden, dat hij hier een stille, volledig van de buitenwereld afgesloten plaats had waar tot inkeer komen en mediteren mogelijk waren."* (1)

In het binnenste van de grafheuvel kon de mens zich, teruggetrokken van de uiterlijke zon, openen voor de geestelijke zonnewerking. Hier kon men waarnemen hoe de grote Zonnegeest zijn weg naar de aarde ging. Het zijn de mensen zelf die, door hun stenen grafgraven, de holle ruimtes in de aarde hebben vormgegeven. Eeuwen en eeuwenlang (2) hebben deze kleine gebaren van eerbied en aandacht voor de gestorvenen meegewerkt aan het ontstaan van de grafheuvels. In navolging van het Credo zou je kunnen zeggen: de aarde van de mensen werd hier, door de werking van de Heilige Geest, tot hulsel van hun religieuze leven bereid.

Hulsel en mantel

Een goed moment om eens stil te staan bij het woord hulsel. Hulsel is een oud woord. Het komt niet vaak meer voor in onze spreektaal. In eerste instantie doet het wat kaal aan en roept het beeld op van een lege huls en dat waar het eigenlijk om gaat de inhoud van het hulsel is. Zoals een lege cocon, nadat de vlinder is uitgevlogen. Toch kan het woord hulsel ook positief beschreven worden. Daarbij helpt ons het beeld van de grafheuvel: een hulsel voor het innerlijke leven van de mensen in de steentijd.

Een hulsel is een omkleding. Onze huid is een hulsel. Het vlies dat om zaden heen zit heet hulsel. Het is 'dat wat om iets anders heen zit', iets dat ruimte biedt aan datgene wat er in is. Een hulsel behoedt een binnenruimte. Een mantel is ook een hulsel.

De mantel brengt ons bij Maria. Ik ben Maria voor mijzelf 'hulsel van het hulsel' gaan noemen.

Alhoewel in het credo klinkt dat de zoon van Maria tot hulsel wordt bereid, wordt zij voor mij in deze beweging meegenomen. Ook zij wordt door de werking van de heilige Geest tot hulsel bereid. Wanneer de engel haar de geboorte van een zoon aankondigt, wordt zij innerlijk zeer bewogen. "Mij geschiede naar uw woord", spreekt zij tenslotte. In deze woorden ligt de bereidheid tot het worden van zijn omhulling besloten.

En wat is er meer beeld voor het hulsel dat zij is dan haar mantel? In het Oberufer Kerstspel is te zien hoe Maria haar mantel opent naar de geestelijke wereld. Ze ontvangt het kind in haar omhulling. Wanneer zij hem in haar armen draagt, is hij voor ons toeschouwers beleefbaar, juist door de omhulling die zij hem biedt.

In de afbeelding 'Moedergod met slapend kind' is Jezus te zien op de schoot van zijn moeder. Hij is weliswaar nog klein, maar toch al een opgroeiend kind. Hij heeft een opgerichte houding en lijkt in het boek des levens te schrijven. Met de beweging van haar armen opent Maria haar mantel als het ware

voor het kind; er ontstaat een plaats waar hij precies in lijkt te passen. Hierdoor is hij niet alleen omhuld door haar mantel, maar opgenomen in haar gehele moederwezen. Zij is op dit schilderij afgebeeld als het hulsel: datgene wat om iets anders heen zit.

In de latere jaren van het leven van Jezus zien we de wijze, waarop Maria zijn omhulling vormt, veranderen. Van de directe omhulling door haar lichamelijke en levenskrachten gaat die over in het begeleiden van de ontwikkeling van zijn wezen; zo wordt Jezus zelf steeds meer tot hulsel voor de Christus.

Steeds opnieuw kunnen we in het evangelie lezen hoe Maria de gebeurtenissen in het leven van haar zoon waarneemt en in zich opneemt. "Zijn moeder bewaarde en bewoog de woorden in haar hart." Het beweegt in haar. De woorden die ze hoort brengen haar innerlijk, haar hart in beweging. Het blijft niet bij het oude.

De omhulling is niet statisch, is geen huls. Ze weegt af en beweegt mee. Zo is ze een hulsel voor hem, opdat hij tot hulsel voor de Christus kan worden.

Zo zijn ook ooit de stenen die nu de grafheuvels vormen door mensenhanden in beweging gebracht. Ze zijn genomen van de aarde en hebben door toedoen van de werking van de heilige Geest in de mensen een nieuwe plek, een nieuwe ordening gekregen, waardoor ze een binnenruimte konden gaan behoeven. Een binnenruimte niet alleen in de aarde, maar ook in de mensen zelf.

Stenen zijn echter tot rust gekomen beweging. Het hulsel dat zij vormen is vast en koud en hard.

'Moedergod met slapend kind', Leningrad

Het is aan ons mensen zelf om de mantel van Maria innerlijk in beweging te brengen en steeds opnieuw te plooiën en te vormen tot een passend hulsel waarin Hij worden kan.

(1) Streit, J. Zon en Kruis, uitg Christoffor (1980), p 27

(2) Hartman, H. Der Totenkult in Irland, Heidelberg (1952) in Jacob Streit, Zon en Kruis, Zeist (1980): "Er bestaan graven van belangrijke persoonlijkheden uit de prehistorie aan wie nog tot op de dag van vandaag (1952) grafgiftten in steen worden geschonken."

Twee moeders Maria?

door Marianne de Nooij (geestelijke in de gemeente Amsterdam)

In de godsdienstlessen ter voorbereiding op de jeugdwijding laten we de kinderen kennismaken met het Nieuwe Testament en dan nemen we ook altijd een kijkje bij de stamboom van Jezus. Die staat zowel weergegeven in het Mattheüs evangelie (Mt. 1) als in het Lukas evangelie (Lk. 3:23). Dan kun je je er altijd weer over verbazen, dat de opa van Jezus in het Mattheüs evangelie Jakob heet, en in het Lukas evangelie Eli. En ook in de rest van deze twee stambomen stemmen

de namen niet overeen. Pas als je helemaal teruggaat tot voor koning David, dan lopen beide stambomen weer gelijk op. Bij nader inzien blijkt dat Mattheüs de stamboom vanaf David vervolgt met Davids zoon Salomo en Lukas vervolgt de afstammingslijn vanaf Davids zoon Nathan.

De traditionele christelijke traditie heeft hier bij mijn weten geen andere verklaring voor, dan dat het hier gaat om vergissingen of

'Neurenberger Altar'. Onbekende meester (ca. 1400). Nationalmuseum Neurenberg. Op een stenen bank zitten twee vrouwen. De linker is blauw gekleed, een aura rond het hoofd, zij draagt een kroon, een boek en een rijk versierde gordel. De rechter vrouw is rood gekleed, een aura om het hoofd, op de spreukband met bloemmotieven rondom haar schoot staat: 'Mutter Jesu'.

Beide vrouwen spinnen een lotsdraad met een spintol die wijst in de richting van hun kind. De blauwe vrouw is al lezend gestopt met spinnen. De rode vrouw wikkelt haar draad op een haspel in de vorm van een kruis. Twee kinderen, elk met een aura (de linker met een kruis) zitten op een kussen, het linkerkind op een rijk versierd, het rechter kind op een zeer eenvoudig kussen. (2)

schrijffouten. Rudolf Steiner beschrijft in zijn voordrachtencyclus 'Het vijfde evangelie' (1), dat er destijds, aan het begin van de jaartelling, na elkaar twee kinderen zijn geboren, elk met de naam Jezus en allebei geboren uit een ouderpaar met de namen Maria en Jozef. Aangezien de namen Jezus, Maria en Jozef zeer veelvuldig voorkwamen in het Palestina van die tijd, is dit op zichzelf niet een onmogelijke veronderstelling. Stel dat er inderdaad sprake geweest is van deze beide gezinnen, dan waren er ook twee moeders Maria. Wie zouden deze beide Maria's kunnen zijn?

Koningen

In het 'Proto-evangelie van Jakobus', dat behoort tot de apocriefe teksten van het Nieuwe Testament, wordt de geboorte en jeugd beschreven van de Maria uit het Mattheüs evangelie. Dit verhaal is tot in al zijn details met een hele serie fresco's prachtig geïllustreerd door de schilder Giotto (3). Het is ook beeldend in verhaalvorm uitgewerkt door Hans Stolp (4).

Joachim en Anna zijn lang – tot schande in hun cultuur – kinderloos gebleven. Joachim krijgt in de rook van een vuur een visioen van een engel die hem vertelt dat Anna een kind zal gaan baren. Als Anna inderdaad op hoge leeftijd zwanger wordt, beloven ze om het kind uit dankbaarheid aan de tempel te schenken. En zo wordt het meisje Maria, als ze drie jaar oud is, naar de tempel in Jeruzalem gebracht, waar zij zich ontwikkelt tot een rijk begaafde tempelmaagd. De kundige vermogens en intelligente wijsheid van het nog zo jonge kind kunnen doen vermoeden, dat zij wellicht al vele malen op aarde is geweest. Als zij veertien jaar oud is, rijst de vraag met wie zij zal trouwen. De hogepriester van de tempel in Jeruzalem arrangeert het, op aanwijzing van de engel Gabriël, zo dat alle huwbare mannen uit de stam Juda een twijgje brengen, dat in het hart van de tempel wordt gelegd. Het twijgje waarvan de knoppen de volgende dag zijn uitgelopen en waarop een witte duif zal neerdalen, is van degene die

de bruidegom van Maria moet worden. De volgende dag daalt de duif neer op het ontsproten twijgje van een oude kinderloze weduwnaar met de naam Jozef. Als prins uit het geslacht van Davids zoon Salomo leidt hij een welgesteld maar verborgen bestaan in het stadje Bethlehem, uit vrees voor de ziekelijk jaloerse koning Herodes.

Maria en Jozef worden door de tempelpriesters in een diepe tempelslaap gebracht en Maria raakt zwanger. Het kind wordt geboren in hun huis in Bethlehem. Zij krijgen hoog bezoek van een karavaan uit het Oosten; koninklijke priesterwijzen volgden de ster die hen naar dit huis leidde. Het kind ontvangt geschenken: goud, wierook en mirre. Op aanwijzing van de engel, die Jozef waarschuwt in een droom, vlucht het kleine gezin voor koning Herodes, die kort daarop alle kinderen onder de twee jaar in Bethlehem zal laten ombrengen. Ze vluchten naar Egypte, waar zij in de beschutting van de tempel in Heliopolis gaan wonen. Het kind Jezus is zeer leergierig, neemt alles in zich op wat in deze tempel wordt geleerd en verbaast de mensen door zijn grote wijsheid en inzicht.

Als Herodes na enkele jaren is gestorven, vertrekt het gezin, waar inmiddels nog een broertje, Jacobus, is geboren, weer naar Palestina. Ze gaan niet meer terug naar Bethlehem, maar vestigen zich in Nazareth in Galilea, een dorpje met een Essenen klooster. Daar worden nog drie broertjes (Joses, Simon en Judas) geboren en twee zusjes, van wie de namen niet bekend zijn.

Herders

Over de Maria uit het Lukas evangelie is vanuit de legenden en de apocriefe evangeliën minder bekend. Ook over haar leven heeft Hans Stolp (3) beeldend verteld, gebaseerd op Rudolf Steiners voordrachten over het vijfde evangelie (1).

In de uitbundige natuur van Galilea staat een Esseens klooster, honderd jaar eerder gesticht door Nezer, op de plaats die Nazareth is gaan heten. Daar wordt in een eenvoudige familie,

die in de Esseense leefgemeenschap rondom het klooster woont, een meisje geboren, ze krijgt de naam Maria. Ze groeit op als een reine bloem die haar hart openvouwt naar de hemel: een eenvoudig en naïef, misschien zelfs wat wereldvreemd meisje met een stille diepe wijsheid. Het is alsof alles op aarde helemaal nieuw is voor haar. Zij huwt in de woongemeenschap een jongen van haar leeftijd, die in de leer is voor timmerman, hij is een verre nakomeling van Davids zoon Nathan. In het klooster worden zij in een diepe inwijdingsslaap gebracht.

Maria heeft in een helderziende ervaring een ontmoeting met de engel Gabriël. Hij vertelt haar dat men het heilige, dat uit haar geboren zal worden, Gods zoon zal noemen. Hij noemt ook haar nicht Elisabeth, die in haar ouderdom al zes maanden zwanger is. Maria gaat haar niet bezoeken. Het kind dat Elisabeth draagt heeft tot dan toe nog weinig tekenen van leven getoond. Maar bij het naderen van de zwangere Maria 'springt het kind op' in de schoot van Elisabeth. Het is Johannes de Doper, die spoedig daarop geboren zal worden.

Vanwege een door de keizer verordende volkstelling, moeten Maria en Jozef afreizen naar Bethlehem, de stad van Jozefs voorvader koning David. In de nacht wordt het kind daar geboren in een stal, omdat er nergens meer plek is in een herberg. Die nacht horen herders op het veld engelen zingen over het godskind, zij gaan op zoek en vinden het kind met Maria en Jozef in de stal.

Na acht dagen wordt het kind volgens de gewoonte besneden en het ontvangt de naam die de engel aan Maria had genoemd: Jezus. Na veertig dagen, als de reinigingstijd van Maria voorbij is, gaan ze naar Jeruzalem om het kind op te dragen in de tempel en hun offers te brengen. Daar wordt het door de oude Simeon en Anna herkend als de verlosser van alle volkeren. Dan reizen Maria en Jozef met hun kind terug naar huis in Nazareth.

Er worden geen andere kinderen meer geboren. Het kleine gezin raakt hecht bevriend

met een groot gezin met zeven kinderen, dat enkele jaren daarna vanuit Egypte in Nazareth is komen wonen. Het oudste kind heet ook Jezus en de beide jongens worden onafscheidelijke vrienden, zo totaal verschillend als ze zijn. De jongen uit Egypte is heel pienter en kan onuitputtelijk vertellen over de diepste wijsheid van de wereld. De wat jongere jongen die in Nazareth is opgegroeid is een stil, eenvoudig en naïef kind, met een groot gevoel voor de levenskrachten in de natuur en het vermogen om dieren en mensen te genezen door hen zijn handen op te leggen.

De twaalfjarige Jezus in de tempel

Twaalf jaar na zijn geboorte zijn Maria en Jozef uit Nazareth weer met hun kind in de tempel te Jeruzalem, waar Jezus een zeer opmerkelijke verandering doormaakt: zij vinden hun stille, naïeve kind terug te midden van de tempelleraren en iedereen verbaast zich over zijn inzichten en antwoorden. Kort daarna raakt zijn iets oudere vriend, die in Egypte is opgegroeid, zo verzwakt dat hij sterft. En ook diens vader, de oude weduwnaar, prins uit het geslacht van koning Salomo, sterft. Moeder Maria blijft in diepe rouw als weduwe achter met zes kinderen. Zou de onmetelijke wijsheid van haar zo jong gestorven zoon zijn overgegaan op de eenvoudige, eerst zo stille en wat wereldvreemde jongen uit Nazareth, met wie haar zoon zo innig bevriend was geraakt?

Als ook de eenvoudige, reine timmermansvrouw Maria op nog jonge leeftijd overlijdt, is het vanzelfsprekend dat de timmerman en zijn zo totaal veranderde zoon zich samenvoegen met de weduwe Maria met haar zes kinderen. En zo krijgt Maria een stiefzoon, in wie zij voortdurend haar eigen zoon terugziet. En ze merkt dat ook zichzelf verandert. Zij, die opgroeide als intellectueel hoogbegaafde tempelmaagd, krijgt steeds meer gevoel voor de levenskrachten die in de natuur werkzaam zijn. Ze voelt zich steeds meer één worden met de zo jong gestorven Maria, die de moeder is van haar stiefzoon.

'De twaalfjarige Jezus in de tempel', Defendente Ferrari (1526), Staatsgalerie Stuttgart. Een in oranje-rood en roze gekleed kind zit op een zetel met daaronder kostbaar tapijt. Er zijn vier groepen van elk drie personen weergegeven: driemaal drie tempeldienaren plus Maria en Jozef met een kind. De dertiende persoon is het kind in het midden; de lijn van zijn armen gaat naar het kind naast hem. Ook de lijn van de hoofden van Maria en Jozef leidt naar dit kind, dat een weemoedige uitstraling heeft. Er zijn vier aura's zichtbaar; de aura van het kind op de zetel heeft een kruismotief. (2)

Als Jezus stervende is aan het kruis op Golgotha, staat zij met zijn geliefde leerling Johannes onder het kruis en hoort de woorden: "Vrouw, zie uw zoon!". Johannes hoort: "Zie, uw moeder". En zo trekt zij na Pinksteren met Johannes naar het westen. Zij leven lange tijd samen in Efeze, waar zij uiteindelijk sterft.

- (1) Steiner, R. Het vijfde evangelie. Uitg. Pentagon (GA 148)
- (2) Krause-Zimmer, H. Die zwei Jesusknaben in der bildenden Kunst. Verl. Freies Geistesleben.
- (3) Giotto, Padua Scrovegni Chapel – The frescos after the 2002 restoration. Giorgio Deganello Publ. Padua
- (4) Stolp, H. Het geheim van de twee Jezuskinderen. Uitg. Ankh-Hermes

De aankondiging aan Maya en Sjoeddhodana

door Feike Weeda (gemeente Eindhoven)

Veel godsdienstige tradities kennen legenden over de aankondiging van de geboorte van hun leider, zeker als deze een goddelijke afkomst heeft. Zo ook het boeddhisme, dat een uitgebreide legende kent over de hemelse afkomst van de bodhisatva Siddharta, die de Boeddha zou worden. Een verhaal dat ons in een heel andere wereld verplaatst.

Met snelle stappen haast de jonge en bezorgde koning Sjoeddhodana zich door zijn tuinen, met zijn gevolg van brahmanen vlak achter zich. Het is nog donker en hij is zonet door zijn nog jonge vrouw ontboden om naar de achterste paleistuinen te komen. Ze lopen langs de vijvers, die bedekt zijn met lotusbloemen. Door de koele nachtelijke lentewind ruikt hij de oranje bloemen van de heilige asjokabomen. In grote trossen hangen ze aan de bomen, gewijd aan de vrouwelijke godinnen van liefde en overdaad. Het is een geur die hem helemaal vervult en hem aan zijn mooie vrouw Maya doet denken. Vorige zomer vierden zij hun huwelijk en al zijn vrienden wensten hem het hoogste geluk toe toen hij, de koning van het edele geslacht van de Sakya's in Kapilavastoe, met dit lieflijke en zachtmoedige meisje ging trouwen.

Overvloedige bloei

Laatst nog kwam zij naar hem toe met het aparte verzoek om langere tijd te mogen

vasten en hem een poosje niet te hoeven ontvangen. Ze verzekerde hem dat hij zich geen zorgen om haar hoefde te maken. Het was haar alsof alles in huis glom met een bijzondere, goddelijke glans. Dat had hij zelf zo nog niet gezien, maar daar had hij in de regel ook niet zo veel aandacht voor, zeker niet nu de lente was begonnen. Het is de tijd in het jaar waarop zijn krijgers en hij extra waakzaam moesten zijn.

Ze vertelde met stralende ogen dat het zo wonderlijk was dat dit voorjaar alle bloemen zo overvloedig en kleurig bloeiden. De heilige lotussen in de vijvers waren volgens haar bijzonder talrijk en wijd geopend als schalen voor hemelse nectar. De meest sierlijke vogels kwamen van verre naar haar toe om haar met melodieuze en wonderlijke klanken te begroeten. Zoals ze daar voor hem stond, voor zijn troon, was haar hele wezen in eerbiedige verwondering. Haar geest boog in dankbaarheid en haar ziel danste met heldere stem. In allerlei opzichten deed ze haar naam – liefde – eer aan.

Hij had geopperd om op het hoogste dak van het paleis een plek voor haar klaar te laten maken. Hij zou haar zachte kussens en geurende bloemen brengen, schalen met licht en vers voedsel en kannen met fris-zoete dranken. Zijn nieuwste muzikanten kon ze krijgen en zijn meest toegewijde dienaren. Ze had zijn voorstel dankbaar aangenomen

maar hem verzekerd dat ze wilde vasten en zich wijden aan gebeden en offers. Ze had gezegd dat het lief van hem was dat hij haar voor een tijdje alleen op het dak liet wonen.

Stemmen

Sindsdien heeft hij haar niet meer gezien of gesproken en hij is verrast dat ze vannacht naar beneden is gekomen. Blijkbaar is er iets gebeurd, waarom ze haar vasten heeft gebroken. Aan de rand van het bos, met de duisternis voor zich, aarzelt de koning. Hij staat stil en wacht. Zijn priesters staan achter hem – ook de nieuwelingen. Uit de vier windrichtingen klinken stemmen van een andere orde, eerst zacht, daarna indringender. “Nu is de juiste tijd. Hier is de juiste plaats. Uw koninklijk geslacht is het juiste geslacht. U bent de juiste vader.” Het zijn de stemmen van de vier goddelijke behoeders van de wereld.

Sjoeddhodana kent deze stemmen – vaker hoorde hij ze in zijn dromen spreken – maar niet eerder hoorde hij ze hem zó aanspreken, zo tot hém gericht, zo helder en begrijpelijk. In het donker ontvouwt zich voor zijn oog een geestelijk tafereel. Een hemels wezen neemt waardig zijn stralende kroon af en geeft hem aan een ander, die nog niet klaar is en moet wachten. Maar het eerste wezen is wel klaar en daalt af. Het is zijn tijd en de laatste keer dat hij afdaalt. Alle goddelijke wezens die de hemel bevolken buigen in eerbied.

Als het godswezen afgedaald is, worden hem zeven geschenken geboden, de zeven tekenen van het koningschap. Iedereen houdt de adem in: zal hij ze aannemen of afwijzen?

Sjoeddhodana staat nog steeds stil aan de rand van het woud. Hij voelt zich door een liefdevolle blik aangekeken. Hij beleeft de spanning van de vraag: zal het wezen de geschenken aannemen? Zelf heeft hij ooit één van de geschenken van het aardse koningschap ontvangen, maar hij heeft het gevoel dat er bij dit wezen meer van afhangt dan toen hij zelf koning werd. Waarom zal het voor zijn zoon moeilijk worden om de geschenken van het wereldkoningschap aan

te nemen? Wat is de lotsvraag die zijn leven zal leiden en beheersen? Toch voelt de aanstaande vader een door God gegeven vertrouwen en een groot gevoel van eerbied en dankbaarheid nu hij weet wat zijn vrouw hem te vertellen heeft.

Witte olifant

Niet alleen hijzelf maar ook de brahmanen staan verbaasd. Een witte olifant met zes slag-tanden? “Zo is het, mijn heer”, zegt Maya. “Ik werd opgetild naar de hoogste hemelen. De goden zelf brachten mij naar een wonderlijke plek, waar het heerlijk geurde naar de asjoka-bomen. En daar zag ik een lichtglans die alle hoeken van de hemelen en de aarde verlichtte. Een witte olifant met zes slag-tanden daalde af uit de hemel en alle hemelse wezens zongen hem ter ere toe. Het dier kwam dichterbij en ging in mijn rechterzijde mijn buik in. Daar zag ik hem in mij wonen. Alle goden nodigden mij uit om in hun huizen te komen en met hen het offer en de maaltijd te vieren. Toen stond de hoogste god, Brahma, uit zijn huis op en bracht me een kostbare schaal met hemelse nectar waaruit alles is ontstaan en het kind mocht ervan drinken. Ik voelde dat het niet zou bezwijken. Het nam de schaal en dronk hem leeg en alle goddelijke wezens in de hemel en op aarde waren verheugd en dankbaar voor zijn komst. Geen mens was meer boos of verdrietig of had pijn. Alle mensen waren vriendelijk en aanvaardden hun plek in de orde der dingen... en in de vijver van onze tuin groeide een nieuwe lotus, rein en volmaakt, lichtend en glanzend.”

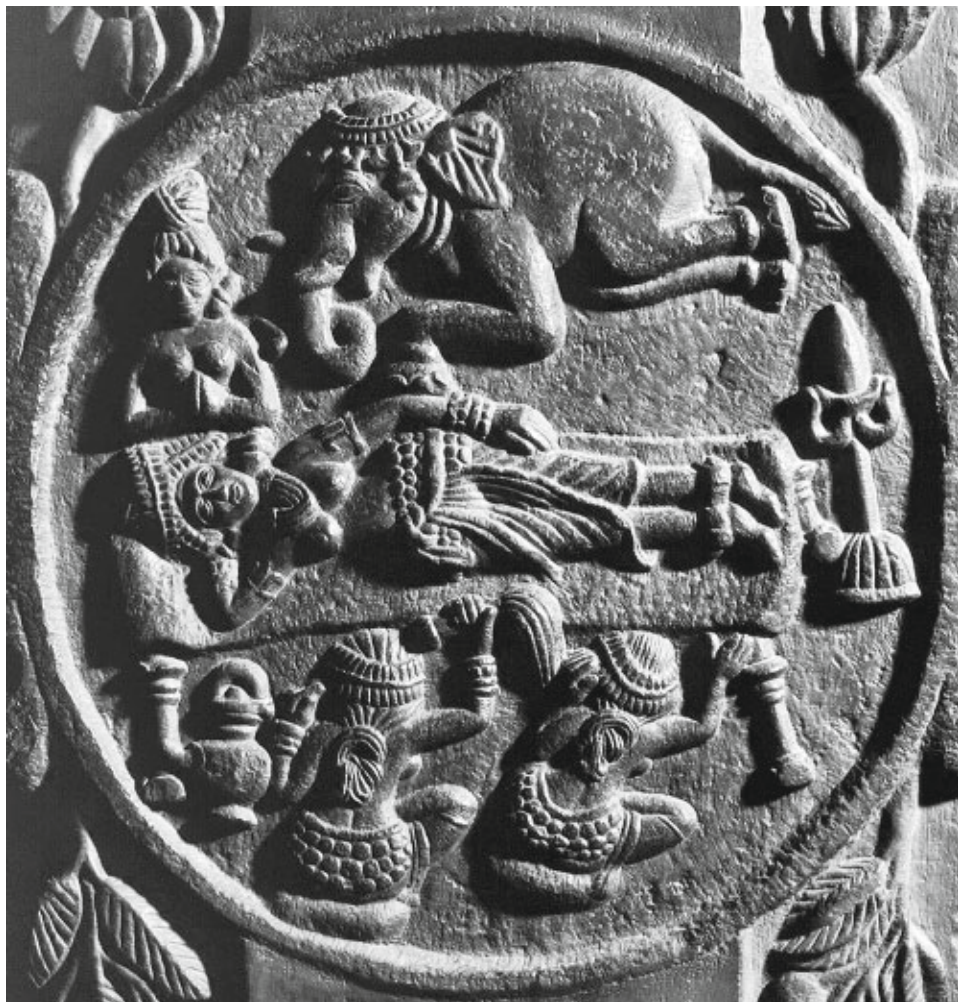
De vertrouwelingen uit het gevolg van de koning staren elkaar aan en zeggen niet te weten wat dit kan betekenen, maar de nieuwe priesters verheffen hun stemmen. Met lichtende ogen en heilige woorden vertellen zij de betekenis. “Een goddelijk wezen, dat koning der wijsheid zal zijn over alle zes richtingen van het aardse bestaan, zal uit u geboren worden, verheven koningin. Hij is het grote hemelse wezen. Hij zal de weg

wijzen naar de verlossing en de mensen met zijn koninklijke wijsheid vervullen. De goden zelf hebben het u gezegd. Daarom zijn wij gekomen; wij bevestigen het u in hun naam." Voor de ogen van Sjoeddhodana en Maya worden de ware gestalten van de nieuwelingen zichtbaar: de goden zelf spreken in hen en helder stralen hun ogen van inzicht en weten. Het koninklijk echtpaar knielt neer in dankbare eerbied en Sjoeddhodana laat de priesters geschenken geven om hun tocht

door de wereld voort te kunnen zetten, om de komst van het grote wezen te verkondigen.

Vijgenboom

In de maanden die volgen, houdt de zwangere Maya rust op het dak van het paleis. Zij ziet hoe nimfen en elfen haar dienen en zij baadt in de hemelse klanken van hun zang. Er is geen pijn, nooit valt het kind haar lastig met ongemakkelijkheden of een zwaar gevoel. Integendeel, er gaat een hemelse lichtheid

Maya's droom

van haar uit. Sommige dagen komt zij van het dak af met haar bloemen strooiende gevolg van jonkvrouwen. Dan raakt zij de mensen die zij aan de rand van de weg ziet aan. Allen voelen zegen en genezing door zich heen trekken en de mensen die door duivels bezeten zijn, hoeven haar maar te zien om gereinigd te worden.

In de tiende maand van haar zwangerschap komt de natuur tot rust. Alles wordt stil en houdt zich in. Maya trekt met haar jonkvrouwen in een prachtige optocht naar de heilige vijver in het rustige Loembini. Goddelijke wezens volgen haar en omringen haar. Het heilige woud ontvangt haar met alle bloemenpracht van de lente. Na haar bad houdt zij zich staande aan een vijgenboom die haar een tak reikt. Daar baart ze haar kind, dat uit haar rechterzijde treedt zonder haar schade of pijn te berokkenen. Goden, nimfen en elfen schenken haar bloemenkransen, prachtige gewaden en geurige oliën.

Zeven dagen later sterft Maya en wordt door de goden naar de hemel van de 33 goden verheven. De optocht van jonkvrouwen begeleidt nu haar lichaam terug naar het paleis in Kapilavastoe, waar Sjoeddhodana om haar treurt. Zijn edelmoedige echtgenote is gestorven, een vrouw van uitzonderlijke deugdzaamheid. Zijn koninklijke zoon is geboren, een kind met goddelijke wijsheid.

Een paar dagen later klopt een heilige kluizenaar, Asita, bij hem aan en vraagt hem het kind te zien. Als de kluizenaar het ziet en de 32 tekenen van het grote wezen herkent, werpt hij zich huilend op de grond. Dankbaar is hij het kind in zijn ouderdom te hebben mogen zien, maar ook bedroefd dat hij niet zal meemaken hoe het eenmaal als verlichte zijn wijsheid in de wereld zal brengen.

Literatuur:

H. Beckh. Boeddha en zijn leer. Rotterdam 1979, Uitg. Christofoor

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding - van voor de geboorte tot na de puberteit - aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage schrijft antroposofisch consultatiebureau arts Rineke Boerwinkel over dilemma's waar je tijdens de zwangerschap voor kunt komen te staan.

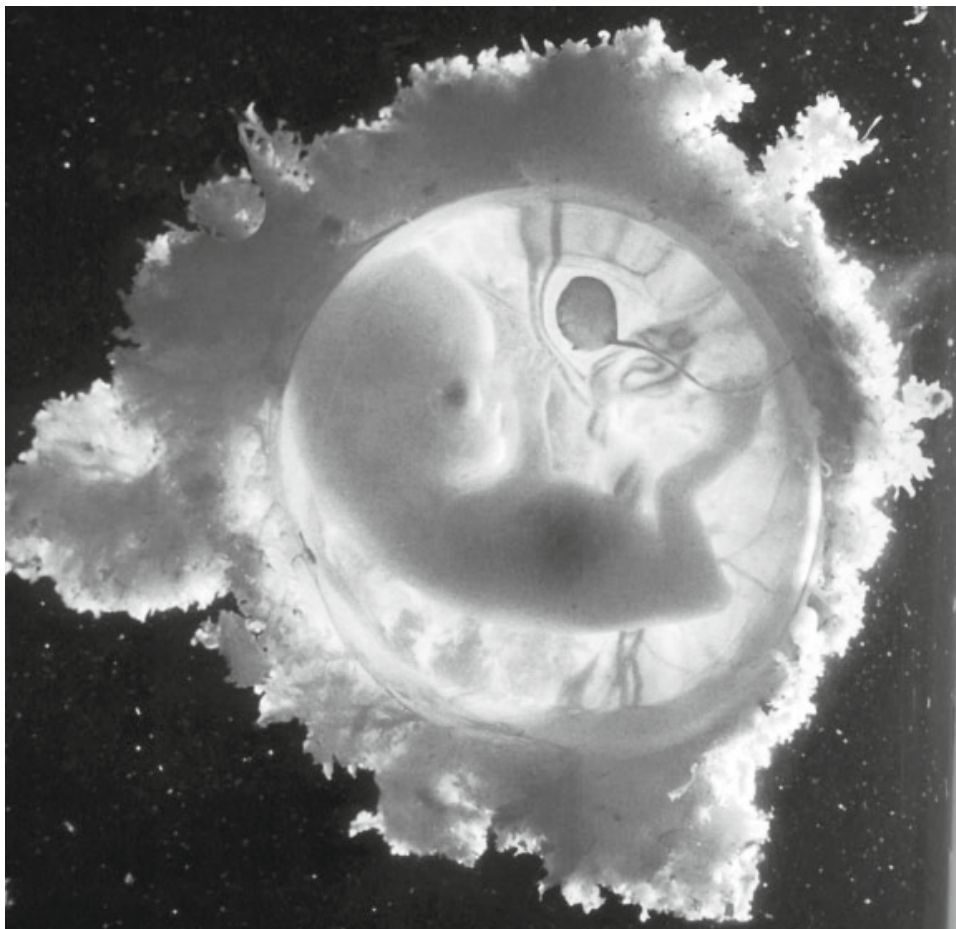
In verwachting, en dan...?

door Rineke Boerwinkel (gemeente Amsterdam, jeugdarts antroposofisch consultatiebureau Haarlem)

Als je in verwachting raakt, kom je in een gebied waar natuurwetenschap en spirituele beleving samenkomen ... en dilemma's kunnen ontstaan.

Bij het ontstaan van een nieuw mensenleven kun je ervaren dat twee werelden bij elkaar komen. In de fysieke, aardse wereld heeft een ouderpaar, met de lichamelijke voorwaarden

voor een zwangerschap (eicel, zaadcel, baarmoeder die gereed is) een kinderwens. Deze fysieke wereld komt vanuit spiritueel oogpunt in verbinding met een geestelijke wereld, waarin een ongeboren mensenziel met een geboortewil op zoek is naar een plek op aarde waar hij geboren kan worden. Diverse verhalen herinneren aan dit beeld. In *Hoe de kleine engel op aarde kwam* (1), een onlangs

in het Nederlands verschenen prentenboek van Hilda Herklotz, wordt bijvoorbeeld het verhaal verteld over de kleine engel, die over de regenboog naar de aarde wandelt en daar als menskind bij een ouderpaar komt, waar hij verwacht wordt.

Keuze na keuze

Bij ieder zwanger worden is er sprake van een unieke constellatie in de voorwaarden voor de verbinding tussen hier en daar. In alle gevallen kun je het besef hebben dat bij het ontstaan van een zwangerschap een hemelse wezenskern zich verbindt met een fysieke ei- en

zaadcel van de moeder resp. de vader in het lichaam van de moeder. Waar van een kinderwens én geboortewil sprake is, kan wederzijdse liefde en vertrouwen het geboorteproces begeleiden.

Als na de conceptie de vrucht (letterlijk: de vrucht van een gelukte verbintenis) zich ingenesteld heeft, begint de groei van een nieuw menskind. Eerst als een voor de buitenwereld volkomen verborgen proces. Tegen de tijd dat je doorgaans bemerkt dat de menstruatie uitblijft en de zwangerschapstest positief wordt, is de bevruchting al vier weken geleden tot stand gekomen. Bij zes weken oud zijn het

hoofd, de romp en de ledematen al aangelegd en begint het hartje te kloppen. Geleidelijk gaan we hier steeds meer van zien en horen. Voor het volgen van de zwangerschap bezoek je als aanstaande ouders de verloskundige die dan ook de mogelijkheden van prenatale testen met je bespreekt. Zo kunnen we technische informatie verkrijgen over de ontwikkeling van de ongeborene. Deze testen zijn er bij uitstek op gericht om inzicht te krijgen in een aantal mogelijke afwijkingen bij de ongeborene. In dit stadium kom je al voor de keuze te staan of je aan de zogenaamde prenatale screening mee wil doen of niet.

Bij een uitslag van de test waarbij sprake is van een verhoogde kans op een kind met een afwijking krijgen de ouders nog eens een keuze: de keuze voor een vlokkentest of vruchtwaterpunctie om praktisch 100% zekerheid te verkrijgen over wel of geen aandoening. En dan volgt het ingrijpende moment om de keuze te maken om wel of niet de zwangerschap af te laten breken.

Je draagkracht inschatten

Ouders kunnen vóór de vlokkentest of vruchtwaterpunctie al duidelijk een idee hebben over het niet willen afbreken van de zwangerschap. Zij zullen niet voor deze testen kiezen. Anderen twijfelen en worden pas met het dilemma van het zelf moeten of mogen kiezen voor afbreking van de zwangerschap geconfronteerd op het moment dat ze zekerheid hebben over het dragen van een kindje met een aandoening, dat wel levensvatbaar is, maar wel veel zorg zal vergen na de geboorte.

"We hadden tijdens de zwangerschap er bewust voor gekozen om niet te screenen, omdat wij besloten hadden dat een handicap voor ons geen reden zou zijn om de zwangerschap af te breken. Het kindje was zo ontzettend welkom."

De keuze voor het laten doen van prenatale testen en later eventueel ook de zwangerschapsonderbreking, ligt in vrijheid bij de ouders. Zo is dit vastgelegd door de overheid

in de zorgverzekeringswet. De autonomie van ouders brengt tegelijkertijd met zich mee dat je dus zelf mag beschikken over het leven van je kind. Hiermee kun je voor een enorme verantwoordelijkheid en een geweldig dilemma komen te staan. Hoe kun je dit dragen, vanuit welke wetenschap? En aan wie leg je verantwoording af?

Levensbeschouwelijke aspecten spelen hierin een belangrijke rol. Sta je open voor een wereld die verder reikt dan alleen wat je direct kunt waarnemen? Beschouw je het leven pas als beginnend bij de geboorte, dan zul je mogelijk een heel andere keuze maken dan als je innerlijk weet dat er al iets begint bij de bevruchting, of zelfs daarvoor.

Het dilemma hoeft er niet minder om te zijn. Het weten van het bestaan van een bepaalde aandoening bij je kind maakt het onbevangen dragen van een kind dat met een eigen impuls is gekomen, vaak veel ingewikkelder. En hoe moeilijk is het om je draagkracht van te voren in te schatten? Wat vraagt het van je om een kind dat veel zorg nodig heeft, te kunnen begeleiden? *"Het leven met hem is zo lastig geweest dat ik eerlijk durf te zeggen dat ik wilde dat hij nooit geboren was."*

Weten of vertrouwen?

Moeilijke vragen waar we vooraf lang niet altijd een antwoord op kunnen krijgen. Bij wie of wat kun je te rade gaan, met wie voer je het gesprek daarover? Hoe kom je tot een innerlijk besluit? Angst en vertrouwen gaan hand in hand bij het in verwachting, in afwachting zijn. Het vertrouwen in de zwangerschap wordt natuurlijk bevestigd, voor zover de uitslagen van de screeningstesten gunstig zijn. Of dan alles geheel naar verwachting blijft verlopen, houd je dan doorgaans niet meer zo bezig.

Wanneer een ongunstige uitslag je confronteert met mogelijke afwijkingen van je kindje en je vermoeden groeit dat er mogelijk een risico ligt voor een iets gecompliceerder verloop van de zwangerschap, dan is de verwachtingsvolle tijd vanaf dat moment

gekleurd door angst en wantrouwen. Het zal toch wel goed gaan? Wat als? Kunnen we nog iets doen? De zwangerschap wordt overschaduwd door zorgen.

We leven in een tijd waarin we veel kunnen plannen vanuit ons hoofd, waar vanuit de natuurwetenschap geweten wil worden waar we aan toe zijn; er bestaan veel onderzoeken waardoor in een vroeg stadium gesignaleerd en dus mogelijk ook voorkómen kan worden. We leven steeds meer met het dilemma: wil je alles op voorhand weten en zoveel mogelijk risico uitsluiten, of kun je erop vertrouwen dat wát er is, goed zal zijn en wellicht bedoeld om op onze weg te komen?

De realiteit is soms ook onvoorspelbaar: soms denk je iets vooraf met hoge mate van zekerheid te weten en dan blijkt het achteraf toch anders: je hebt je zorgen gemaakt om niets. Ook het tegenovergestelde komt voor, maar is van een andere orde: je hebt je geen zorgen gemaakt terwijl de uitkomst zorgelijker is. Je aanpassingsvermogen wordt dan aangesproken en soms flink uitgedaagd. *"Toen bleek dat hij het syndroom van Down had, stortte onze wereld in. Het heeft lang geduurd voordat we hem geaccepteerd hebben zoals hij was. Nu zijn we trots op hem en gelukkig met wie hij is en zijn we dankbaar voor wat hij ons gebracht heeft aan levensvreugde."*

Waar komen de kinderen vandaan?

De uitdagingen waar we in het dagelijks leven voor staan, liggen in toenemende

mate in het niet altijd zeker weten, niet altijd kunnen vertrouwen op, in het onverwachts risico lopen. Zekerheid bestaat niet, nooit. De verwachtingsvolle tijd rond een zwangerschap maakt je wellicht ontvankelijk voor de mogelijkheid om je perspectief te verbreden. Besef van de mogelijke kosmische wijsheid die het kind met zich meebrengt kan wellicht een kracht in je wakker roepen bij het aanvaarden van een niet van te voren bekend verloop van wat zich aandient in je leven.

"Na de geboorte van drie zoons bedacht ik dat ons gezin wel voltooid was. Tot op een avond ik een soort ingeving kreeg van 'boven' dat er nog iemand aan het wachten was om

bij ons te komen. Haar naam en toenaam 'zag' ik boven de schoorsteen. Ik vertelde het mijn man en niet lange tijd later beseftte ik dat ik zwanger was. Negen maanden later beviel ik van een gezond meisje. We hoefden niet te zoeken naar de naam."

Jeanne Meijs geeft in haar boekje *Kinderwens* (2) gezichtspunten vanuit de geestelijke wereld aan, die mee kunnen spelen bij het ontstaan van zwangerschappen. Ouders kunnen een wens voor een kind hebben, maar kinderen kunnen in haar visie ook een duidelijke wens hebben om geboren te willen worden. Dit werpt ook licht op zoiets als de diepere impulsen of eventueel mogelijke bedoelingen die het kind met zich mee zou kunnen brengen naar de aarde.

Dieperliggende vragen rondom een kinderwens, die je je dan ook kunt stellen, zijn: Waar

komen kinderen eigenlijk vandaan? En: Wat betekent keuzevrijheid voor mij en hoe kan ik verantwoordelijkheid voor die keuze op me nemen?

(1) H. Herklotz en J. Rosenbrand. Hoe de kleine engel op de aarde kwam. Uitg. Aan de tijd

(2) J. Meijs. *Kinderwens*. Uitg. Christofoor

Suggesties om verder te lezen:

- H. S. Verbrugh. Een beetje terugkomen, ervaringsverhalen van ouders in het licht van reïncarnatie. Rotterdam

- N. Fels, A. Knabe, B. Maris. Samen met je kind op weg. Uitg. Christofoor.

Levensbericht

Emmaüsganger: Jaap Verhagen (1939 - 2015)

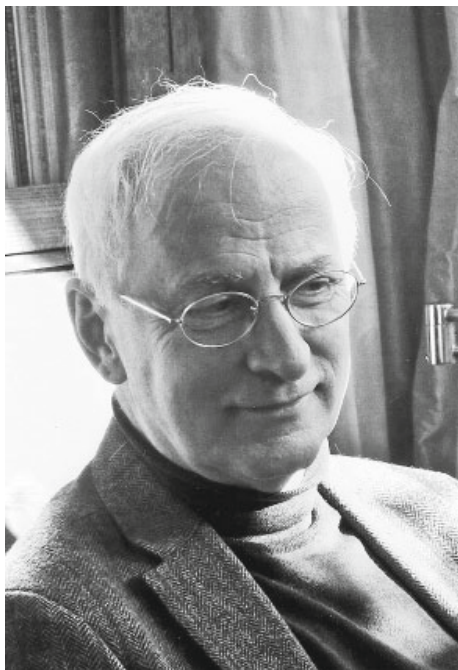
door Ignaz Stegeman (geestelijke in de gemeente Rotterdam)

Op 4 juni 2015 ging Jaap Verhagen over de drempel van de dood. Sinds zijn priesterwijding op 6 februari 1999 stond in zijn woonkamer een bronzen plastiek van Manfred Welzel: de Emmaüsgangers. Toen Jaap na het sterven van zijn vrouw Anneke in de zomer van datzelfde jaar in Stuttgart zijn evenwicht trachtte te hervinden, kreeg hij van de vrouw van de beeldhouwer ook nog een tekening van hetzelfde intieme tafereel.

Het motief van de Emmaüsgangers begeleidde Jaap al deze jaren: het verlies dat hen trof, de eenzaamheid, de vragen die opstegen, het verlangen naar inzicht maar ook de antwoorden die kwamen en de troost die dat bracht. Alle levensvragen van Jaap vonden antwoorden in het gedachtegoed van de antroposofie en in de sacramenten van de

Christengemeenschap, alsof daar doorheen een Wezen tot hem sprak. Zo stonden hem de beelden van de Emmaüsgangers niet alleen dagelijks uiterlijk, maar ook als innerlijke ervaring voor ogen, al moest hij er steeds actief naar op zoek gaan en er soms voor strijden.

Jaaps levensweg is niet altijd eenvoudig geweest en bovendien ging hij er niet altijd op een voor zijn naaste omgeving gemakkelijke manier mee om: zijn karakter stond hechtere sociale bindingen dikwijls in de weg. Op zijn leven terugkijkend is hem dat in de afgelopen jaren zeer bewust geworden. Anderzijds kwamen gemeenteleden hem juist in deze laatste periode van zijn leven graag opzoeken en waren verwonderd over zijn zachtmoedigheid en mildheid. Dat hij zich nog nauwelijks in woorden kon uitdrukken versterkte die indruk.

Verrassende keuze

Adrianus Jan Verhagen werd op 30 september 1939 geboren in Amsterdam. De oorlogstijd tekende zijn kinderjaren en hij heeft zijn vader slechts een keer kort gezien. Hoewel hij geschikt was voor de HBS kwam hij toch op de ambachtsschool en werd instrumentenmaker en aansluitend opticien. Tijdens zijn militaire dienstdienst was hij sergeant operatiehulp in Apeldoorn.

Na omzwervingen in de farmaceutische industrie en bij OCÉ van der Grinten, waar zijn leidinggevende capaciteiten aan de dag traden, werkte hij twee jaar bij Jan Wage – training en advies in De Bilt. Aansluitend ging hij naar Management Consultants De Galan en Voigt in Amsterdam, waar hij als vennoot 25 jaar lang adviserend actief was op hoog managementniveau. Zijn voor menigeen verrassende keuze om naar het priesterseminarie van de Christengemeenschap in Stuttgart te gaan sloot deze periode af. Zijn vrouw Anneke ondersteunde deze keuze en de verandering die dat met zich zou brengen.

Omstreeks 1969 hadden Jaap en Anneke de antroposofie leren kennen. De antroposofie nam voor hem sindsdien een centrale plaats in zijn leven in en het gedachtegoed uit die bron bepaalde eveneens zijn beroepsleven en het succes dat hij daarin had. Ook thuis veranderde er veel: Jaap vertaalde zijn inzichten vrij direct naar wat nog wel en wat geen plaats meer kon hebben, hetgeen niet altijd rimpelloos verliep.

De intensiteit waarmee hij zijn werkzaamheden verrichtte maakte dat hij soms dagen aaneen van huis was. Bovendien speelde hij als drummer in 'The Cosy Corner Street Paraders'. Kortom: "Ik was weinig thuis", zei hij in een terugblik. Maar de gezamenlijke vakanties met Anneke en hun twee kinderen Ellen en Koos, waren altijd een hoogtepunt.

Ondanks het samen delen van de inhouden en activiteiten van de antroposofie viel het Jaap niet gemakkelijk om te gaan met de vragen die het persoonlijke lot aan hem stelde. "Ik vluchtte in mijn werk en schoot te kort daar waar ik nodig was geweest". Deze eerlijke gedachten ging hij de laatste tijd ook niet meer uit de weg. Enkele maanden na zijn priesterwijding verliet Anneke op een zondagochtend heel onverwacht het leven.

De vrije mens

Toen Jaap als priester werd uitgezonden naar de gemeente Rotterdam, had hij tijd nodig zich in te voegen in zijn in vele opzichten gewijzigde leven. Hij bewoog zich niet meer op de chef-etape van een grote multinational, maar in de veel kleinere samenhang van de eigen gemeente en van de synode. Zijn ideeën waren groot en met sterke idealen verbonden en doorgaans met verve gebracht. Maar iemand die Jaap al lang en heel goed kende schetste een opmerkelijke verandering: hij die zo veel had gepraat, trachtte nu in een preek in korte formuleringen de essentie van de dingen in woorden te vatten.

Hij hechtte er aan dat bij zijn afscheid het motto zou klinken, waaraan hij zich tijdens zijn leven heeft trachten te oriënteren, een woord van Rudolf Steiner: "Leven in liefde tot

het handelen en laten leven in begrip voor de vreemde wil van de ander is de grondmaxime van de vrije mens". Wat Jaap betreft was dat soms een zoeken en lukte dat de ene keer beter dan op andere momenten. Maar diep in zijn hart ging hij die zoektocht en herkende hij het zoeken van anderen. Dan beleefde je hem ook in zijn milde en lieflijke aard zoals die in de laatste jaren vaak te ervaren was.

Vijf jaar na zijn intrede kwamen er eerste inbreuken in zijn gezondheid, die er uiteindelijk toe leidden dat hij zijn werk niet kon voortzetten. Dat hij niet meer kon celebreren was erg smartelijk, al nam hij nog jarenlang in gewaad deel aan de diensten. Het proces van vermindering van beweging en spraak schreed langzaam voort, tot hij uiteindelijk ook niet meer zelfstandig kon blijven wonen in het huis dat hem heel dierbaar was en waar veel herinneringen mee verbonden waren. Jaap had een bijzondere verbinding met het beeld van de Emmaüsgangers. Op een eigen

manier wordt deze ervaring verwoord door de Vlaamse dichter Felix Timmermans in zijn gedicht 'Emmaüs'.

Emmaüs

Heer blijf bij ons, de zon gaat onder.

*Wij boden dan het avondbrood
den vreemden man, die langs de baan
met ons was meegegaan.*

*En wijl hij, 't zegenend, de ogen sloot,
gebeurde het: Zijn aangezicht
verklaarde in een hemels licht,
waarin hij plotseling verdween ...*

Dit was het wonder.

*Wij stonden weer alleen,
doch vouwden blij onz' handen.*

*Het was alsof Hij door ons heen verdween
en 't licht in ons is blijven branden.*

Blijf zo in ons, o Heer, de zon gaat onder!

Boeken

Zin om aan de slag te gaan

Transparanten doorlicht

Juul van der Stok en Mabel Slangen

Uitg. Cichorei, 214 p, € 39,50

door Madeleen van Tienhoven (gemeente Aken, kleuterjuf Vrije School Helianthus Heerlen)

Zodra ik het boek zie, word ik al blij van de kleuren. Dit wordt nog versterkt als je er doorheen bladert. Zoveel mooie transparanten, voor elk jaarfeest is er wel een beeld. Voor Sinterklaas, Kerst en Driekoningen kun je heel veel verschillende dingen vinden. Mij valt

vooral de kerststal in kreuktechniek op, maar ook het sinterklaasbeeld in rood-wit en Michaël en de draak. Ook laat het boek zien hoe je verschillende stemmingen creëert met hetzelfde silhouet, alleen al door andere kleuren te gebruiken.

In het boek komen verschillende technieken aan bod: werken met gescheurde of geknipte reepjes zijdevloei geven een heel verschillend effect. Transparanten met meerdere kleurenlagen, met silhouetten, met zwevende silhouetten, de bovenstaande kreuktechniek en nog veel meer komen allemaal aan bod. Bij elk voorbeeld vind je een zeer gedetailleerde beschrijving van de opbouw van het betreffende transparant. Sommigen zijn direct duidelijk,

voor anderen moet je je puzzelbrein naar boven halen. Met de kopieerbladen achterin wordt het je wel zo gemakkelijk mogelijk gemaakt. Ik krijg direct zin om aan de slag te gaan!

Dit heeft nog wel wat voeten in de aarde, want je hebt echt specifiek materiaal nodig: onder andere kleine schachtjes, een lichtbak en natuurlijk zijdevloei en transparant papier. Met improviseren kom je echter ook een eind: de lichtbak die ze beschrijven, werkt ook heel goed als je een plaat plexiglas op twee stapels boeken legt. Een groot transparant lijkt me prachtig, maar het is nogal veel om mee te beginnen. Gelukkig staan er een heleboel kleine projectjes in, ook een heel aantal die je samen met kinderen kunt doen. Een aantal ga ik zeker in de klas gebruiken. Kiezen blijft lastig, met zoveel mooie voorbeelden. Mijn beginproject wordt een klein transparantje voor Advent.

De stap voor stap beschrijvingen maken het gemakkelijk. Goed lezen blijft belangrijk en, zeker in het begin, wat extra materiaal voor

als je je verknijpt. Hoewel ik vaak weet wat er bedoeld wordt, is vaardigheid nog iets anders, die kun je alleen bereiken door het te doen. In het transparant zie je álles.

Een paar verkeerd geknipte blaadjes en kleine scheurtjes later: het transparantje is af. Deze heb ik zelf gemaakt! Nu alleen nog meer tijd om een prachtig groot transparant te maken. Tot die tijd doe ik het met dit boek, alleen van de platen al word ik blij.

Vorbereitung op de Kersttijd

De hemelse hiërarchie – Dionysius de Areopagiet.

Vertaald door Rob Gruben

Uitg. Adventum/Nearchus (2015), 79 p. € 12,75

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

In de Kersttijd worden in de mensenwijdingsdienst alle negen engelhiërarchieën genoemd. Al aan het eind van de vijfde, begin zesde eeuw na Christus deed Dionysius de Areopagiet een poging te beschrijven welke wezens de hemelse hiërarchie bevolken en welke kwaliteiten ze hebben. Rob Gruben vertaalde zijn werk voor ons in het Nederlands. Hij baseerde zich daarbij op een eerdere Engelse vertaling die dicht bij het verheven taalgebruik van het zesde-eeuwse Grieks blijft. Ook in de Nederlandse versie is dit taalgebruik behouden gebleven.

Gruben gaat in zijn inleiding in op de verschillende theorieën die er zijn over wie Dionysius was. Hij sluit uiteindelijk aan bij een uitspraak van Steiner, waarin die stelt dat Dionysius een inwijdingsnaam was. De leer over hemelse hiërarchieën droeg Paulus over aan Dionysius de Areopagiet, die in het boek Handelingen van de apostelen genoemd wordt. De leer werd daarna steeds mondeling overgedragen op ingewijden, die daarbij dezelfde naam ontvingen, totdat de laatste in deze lijn de kennis op schrift stelde.

Dionysius baseert zijn beschrijvingen van de hiërarchieën op verschillende verzen in de Bijbel. Verwijzingen daarnaar zijn in de notenlijst achterin het boekje opgenomen. Daarnaast schenkt hij de lezer een filosofisch-theologische context, bijvoorbeeld door te beschrijven hoe de negenheid zich verhoudt tot de alomvattende eenheid. Ten slotte wordt het boekje heel verrassend en concreet wanneer Dionysius beschrijft wat bedoeld wordt met "... hun ogen, neuzen, oren, monden, aanraking, [...] kledingstukken, stralende kleding, [...] strijdbijlen, meetlijnen [...] de vorm van de leeuw, de os, de adelaar" enzovoort.

Het boekje zou nog gebaat zijn bij een korte toelichting van enkele begrippen die voor de moderne mens verwarrend kunnen zijn. Zo spreekt Dionysius veel over intelligentie en noemt hij enkele malen het woord rationeel. Dat deze begrippen in de zesde eeuw na Christus een veel diepere betekenis hadden dan nu, is de lezer al snel duidelijk. Een korte

uitwerking ervan vult echter de context mooi aan die Dionysius inhoudelijk biedt. Verder zet het begrip 'theoloog' de lezer eerst op het verkeerde been. In veel gevallen bedoelt Dionysius hiermee een profeet of een ingewijde tijdgenoot.

Zowel de sterk geestelijke of abstracte inhoud, als het verheven taalgebruik, vragen concentratie van de lezer. Wie daar echter gevoelig voor is, kan in het taalgebruik eenzelfde sfeer proeven als in bijvoorbeeld Gregoriaanse muziek. Die sfeer werkt wel degelijk ondersteunend bij de inhoud. Ze maakt invoelbaar hoe ingewijden in de vroeg-christelijke tijd met geestelijke inhouden omgingen. In onze huidige tijd is het boekje een interessante voorbereiding op de mensenwijdingsdiensten in de Kersttijd.

Ontvangen boeken

'Spirituele kerst, handreiking voor bezinning en bezieling rondom Kerstmis en oud en nieuw'. Uitg. Pentagram Haarlem. De wijsheid over de heilige nachten is al oeroud, maar het besef daarvan is grotendeels uit de huidige samenleving verdwenen. Pentagram boekwinkel uit Haarlem heeft vorig jaar voor het eerst een gratis online programma aangeboden, waarbij de deelnemers gedurende zestien dagen dagelijks twee teksten toegestuurd krijgen die ze kunnen lezen of beluisteren: één voor de ochtend en één voor de avond. Dat programma, dat de komende kerstperiode zal worden herhaald, is te vinden via www.spirituelekerst.nl. De beschouwingen zijn per 1 november 2015 ook in boekvorm verschenen.

'Spreken tot de sterren', Frederiek Nelissen en Wil Uitgeest, Uitg. Cichorei. Een schepingsverhaal in 38 meditatieve schilderijen van Frederiek Nelissen met korte poëtische teksten van Wil Uitgeest, geïnspireerd door het boek *Uit de schoot der goden – De binnenkant van de evolutie* (Rudolf Steiner).

